

segíti és a tanítást a nevelés szempontjából is értékesebbé, tökéletesebbé fejleszti.

A nemzetnevelés útja a nevelőtanítás tökéletesítésén át vezet. Ezt az utat sok jó óravázlattal kell kiköveznünk.

Róder Pál.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

Magyar nyelv.

A kapcsolatos mondatok.

Tanítás a polg. isk. II. osztályában.

A) Óravázlat.

I. Számonkérés.

1. Kozma Andor: Jézus, a vendég.

2. Írásbeli: A költemény leírása népmese alakjában.

II. Ráhangelés.

Beszélgetés az ősze-ről, majd pedig fogalmazás kérdések alapján.

Az ősz.

Ősszel gyakran esik az eső. Az idő hűvös. A falevelek megsárgulnak. Később lehullanak. A gólya nincs már itt. A fecske sincs itt. Ősz vége felé a mező kihalt. Az erdő csendes. Melegebb ruhát öltünk magunkra. Néha fűteni kell.

A tanulók a fogalmazvány felolvasása után megállapítják, hogy a csupa egyszerű mondatok szaggatottá teszik a beszédet.

III. Célkitűzés.

A szaggatott beszéd folyékonyra tétele.

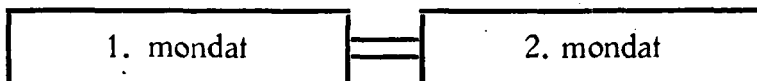
IV. Tárgyalás.

1. A fogalmazvány egyszerű mondatainak összekapcsolása összetett mondatokká.

Ősszel gyakran esik az eső, az idő hűvös. A falevelek megsárgulnak, s (és) később lehullanak. Se a gólya nincs már itt, se a fecske. Ősz vége felé a mező is kihalt, az erdő is csendes. Melegebb ruhát öltünk magunkra, sőt néha fűteni kell.

Az összekapcsolás a mondatok rokon jelentése alapján lehetséges.

2. A nyelvtani ismeret megállapítása.

Kötőszók: s, és, meg, is, sem, se, szintén, sőt; is-is, mind-mind, se-se, nemcsak-hanem . . . is.

3. Hasonló példák gyűjtése.

V. Összefoglalás.

VI. Házi írásbeli feladat.

Legkedvesebb háziállatom.

B) Tanítás.

I. Számonkérés.

1. Mit olvastunk a múlt órán? (Kozma Andornak „Jézus, a vendég” című költeményét.) Mi ennek a költeménynek a tárgya? (Egy földhözragadt szegény család imájában vendégül hívja Jézust, aki vándor képében megjelenik és megáldja őket.) Beszöld el szépen, összefüggően ezt a megható történetet! (A szegény napszámos keserves munkával szerezte meg családjának a mindennapi koldúsebédet. A híg leves kanalazása előtt buzgón imádkoztak:

Édes Jézus, légy vendégünk,
Áldd meg, amit adtál nekünk.

Jézus a buzgó imára leszállt az égből a földre, és vándor képében bekopogtatott a szegény családhoz. Szívesen fogadták. Jézus is kapott egy kanalat és közéjük ült. Étkezés közben úgy érezte mindenki, hogy az ebéd nagyon jó, és mindnyájan erősödnek tőle. Szinte újjáéledt a szegény család. Az asszony azt mondta: A leves ma nagyon pompás. Az ember így szólt: Mióta együtt esszük a kenyeret, nem ettem ilyen jót. A beteg kislány örömmel mondta: Halálos beteg voltam, most pedig éledek. A fiú is megszólalt: Olyan erős lettem a levestől, hogy dolgozhatok, mint a nagyok.) Folytasd! (Jézus mosolyogva nézte a boldog családot. Egyszer csak

Feje körül szivárvány gyúl,
Teste ködszövétté lágyl,
Megjelen a fényes csillag,
S Jézus elszáll, mint az illat.

A szegény család boldogan találgatta, ki volt a vendég. Végül pedig tiszta szívvel imádkoztak:

Édes Jézus, Téged áldunk,
Te voltál ma vendég nálunk,
Te, ki jó szegénynek osztod,
Ételére a malasztot.)

Mit tanulhatunk ebből a kedves történetből? (Aki nem csügged el a bajban, azt megsegíti az Isten. Az erős hit meglegedtété teszi a szegényeket, meggyógyítja a betegeket, felemeli a megalázottakat.) Ugy van! Erős hitre és kitartásra van szüksége minden magyarnak, hogy újból életre keltsük Szent István országát, mert ez jelenti a megélhetést, a boldogságot, a meglegedettséget. Milyen olvasmány ez? (Legenda.) Miért? (Mert való és csodás események keveréke, és Jézus szerepel benne.) Melyek a valószerű részek? (A szegény napszámos életmódja.) Melyik a csodás elem? (Jézus résztvesz az ebéden.) Ki a költemény szerzője? (Kozma Andor.) Mit tudsz róla? (Nem régen halt meg. A költemények írásában Arany Jánost követi. Az I. osztályban olvastuk „A fecskéfészek” című versét.)

2. Mi volt a házi írásbeli feladat? (A költemény leírása népmese alakjában.) [A füzetek megtekintése után két dolgozat felolvasása és megbeszélése következik.] Dolgozatát olvassa M.!

Jézus, a vendég.

(Népmese alakjában.)

Egyszer volt egy szegény napszámos ember. Ennek volt felesége és sok kis családja. Minden nap nagyon fárasztó munkát végzett, és kevés pénzt keresett. Akármilyen egyszerű is volt az ebédjük, azért meg voltak elégedve. A szegény ember a családjával együtt addig nem fogott az evéshez, míg arra Isten áldását nem kérte. Jézus kedvét lelta a szegény családban, és bekopogott hozzájuk vándor ruhában. A szegény család szívesen látta asztaluknál a vándort. Amint a vándorral együtt ettek, a család úgy találta, hogy még ilyen finom sose volt ebédjük, szinte megerősödtek tőle. Míg az ebédet egymásnak dicsérték, észre se vették, hogy a vándor eltűnt. Az ebéd végeztével hálát mondtak Jézusnak, amiért áldását adta ebédjükre. (M. L.)

Mit szóltok ehhez a dolgozathoz? (Nem arról írt, amiről kellett. A költemény tartalmát írta le, pedig ilyen feladatot sose szoktunk kapni. A népmese sajátosságai nincsenek benne.) Helyes! M. nem gondolkozott, mikor nekifogott az írásnak. Pedig ő is jól tudja, hogy nem szoktunk tartalmi kivonatokat készíteni. Mit szóltok mondataihoz? (Mondatai jók, nem bonyodalmasak, természetes sorrendben követik egymást.) (Egy tanuló jelentkezik: Az első mondatban ezt írta: „napszámos ember”. Itt az „ember” fölösleges.) Jól figyelted meg. (Egy másik tanuló: Egyik mondatban az állítmány és az alany nem egyezik. Valahogy úgy írta: „a család asztaluknál”. Helyesen úgy kell: „a család asztalánál.”) Helyes megállapítás. M. dicséretre méltó munkát végezhetett volna, ha kissé gondolkozott volna. Jól fogalmazott, de nem népmesét írt. Halljuk H. fogalmazványát!

Jézus, a vendég.

(Népmese alakjában.)

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy szegény család. Nagyon szerényen éltek, mert a kevés pénzből csak híg levesre jutott. De azért nem zúgolódtak. Egyszer egy ebédnél, midőn elrebegették az imát, Jézus vándor képében bekopogtatott hozzájuk. A szegények a szerény kosztot megfizették vele. Jézus látván a szegények jószívűségét, megáldotta őket. A szegények boldogok voltak. Még most is élnek, ha meg nem haltak. (H. S.)

Mit szóltok hozzá? (Többen: Ez már népmese.) Miért? (Mert úgy kezdődik: Egyszer volt, hol nem volt . . ., és úgy végződik: Még most is élnek, ha meg nem haltak.) Mondatait elfogadjátok? [A tanulók hallgatnak.] Az egyik mondat így hangzik: Egyszer egy ebédnél, midőn elrebegették az imát, Jézus vándor képében bekopogtatott. Nem lehetne ezt a mondatot egyszerűbbé tenni? (Midőn egyszer egy ebédnél elrebegették az imát, Jézus vándor képében bekopogtatott.) Ugy van. (Egy tanuló jelentkezik: „koszt” helyett „ebéd”-et írtatt volna.) Helyes. Szeretnék még néhány dolgot meghallgatni, azonban az idő rövidege miatt tovább kell haladnunk.

II. Ráhangolás.

Gyerekek, hány évszak van? (Tavaszi, nyár, őszi, tél.) Melyiket szeritek legjobban? (A nyarat.) Miért? (Szép idő . . ., jóték . . ., nyaralás.) Az őszi is olyan kellemes? [A tanulók elmondják az őszi vonatkozó ismereteiket.] Le is tudnók mindezt írni? [Az osztály helyesel.] Jól van. Én kérdezek, ti pedig írásban feleltek. A táblához megy V.! Mi lesz dolgozatunk címe? (Az őszi.) Irjuk! [A zárójelben lévő mondatok a táblára, illetőleg a füzetbe kerülnek.] Mi történik gyakran ősszel? (Ősszel gyakran esik az eső.) Az idő meleg, mint nyáron? (Az idő hűvös.) Mi történik a falevelekkel? (A falevelek megsárgulnak.) Hát később? (Később lehullanak.) Itt van-e még a gólya? (A gólya nincs már itt.) Hát a fecske? (A fecske sincs itt.) Milyen a mező őszi vége felé? (Ősz vége felé a mező kihalt.) Hát az erdő hangos-e? (Az erdő csendes.) Milyen ruhát öltünk magunkra? (Melegebb ruhát öltünk magunkra.) Mit kell még néha a lakásban csinálni? (Néha fűteni kell.) Elég lesz ennyi! Olvasd el a fogalmazványt, B.! [A tanuló végigolvassa.] Jól, szépen hangzott? (Nem, mert a mondatok egyformák, rövidek, mind egyszerűek.) Mivé teszik a csupa egyszerű mondatok a beszédet? (Darabossá, szaggattá; nem folyékony.) Pedig milyennek kellene lennie? (Folyékonynak.)

III. Célkitűzés.

Most azt tanuljuk meg, hogyan lehet beszédünket és fogalmazásunkat folyékonyra tenni.

IV. Tárgyalás.

1. A fogalmazvány egyszerű mondatainak összekapcsolása összetett mondatokká.

Szerkezetük szerint milyen mondatokból áll fogalmazványunk? (Egyszerű mondatokból.) Miért? (Mert mindegyik *egy* gondolatot fejez ki.) Mivel a csupa egyszerű mondatok okozzák fogalmazványunk szaggatottságát, mit kell tennünk? (Az egyszerű mondatokat összevonjuk összetett mondatokká.) Nézzük meg, hogy lehetséges-e ez? Olvasd el az első mondatot! (—) Most a másodikat! (—) Össze lehet-e a kettőt kapcsolni? (Igen.) Miért? Mire vonatkozik mind a két mondat? (Az időjárásra.) Milyen jelentésűek tehát az egyes mondatok? (Hasonló jelentésűek.) Ugy van, hasonló, vagy *rokon* jelentésűek. Kapcsold össze írásban a két mondatot! Mit írsz az első mondat végére? (Vonást.) Helyes. — Olvasd el a következő két mondatot! (—) Összekapcsolhatók-e? (Igen.) Miért? (Mert a falevelekre vonatkoznak, tehát rokon jelentésűek.) Melyik kötőszóval lehetne a két mondatot összekapcsolni? (S, és.) Irjuk le a két mondatot! Az egyik kötőszót tegyük zárójelbe. [A kötőszókat a továbbiak során pirossal aláhúzzuk.] — Olvasd el a következő két mondatot! (—) Összekapcsolhatók? (Igen.) Miért? (Rokon jelentésűek, mert vándormadarakról szólnak.) Ezeknek összekapcsolása már nem olyan egyszerű. (A sok találgatás közül a helyeset kiemeljük: Se a gólya nincs már itt, se a fecske.) Irjuk fel! Melyek itt a kötőszók? (Se-se.) Ezek páros kötőszók. — Olvasd el a következő két mondatot! (—) Ezeket is kapcsolhatjuk össze? (Igen.) Miért? (Rokon jelentésűek, mert a mező is, az erdő is csendes.) Helyesen mondtad. Alkalmazzatok az *is-is* páros kötőszót! (A mező is kihalt, az erdő is csendes.) Irjuk le! — Olvasd el a két utolsó mondatot! (—) Ezeket lehet-e összekapcsolni? (Lehet.) Mennyiben rokonjelentésűek? (A hívős idő miatt kell melegen öltözködni és fűteni.) Kapcsoljuk a két mondatot úgy, hogy a második mintegy fokozva fejezze ki a hideget! (A próbálgatások közül akad helyes megoldás: Melegebb ruhát öltünk magunkra, sőt néha fűteni kell.) Irjuk le! Melyik a kötőszó? (Sőt.) — Olvasd el most az egész fogalmazványt! (—) Hogyan hangzott most? (Folyékonyan.) Mivel értük ezt el? (Az egyszerű mondatokat összekapcsoltuk összetett mondatokká.)

2. A nyelvtani ismeret megállapítása.

Miért lehetett az egyszerű mondatokat összetett mondatokká fűzni? (Mert rokonjelentésűek.) Mivel két egyszerű mondatot összekapcsoltunk, ennél fogva milyen elnevezést adhatunk az így keletkezett összetett mondatnak? (Kapcsolt mondat.) Milyen új nyelvi jelenséggel ismerkedtünk tehát meg? (A kapcsolatos mondattal.) [Fölirjuk a fogalmazvány élére, a tanulók a füzet-

be.] Van-e a kapcsolatos mondat egyes tagjainak önálló értelme? (Van.) Tehát milyen mondatok? (Főmondatok.) Rang szerint van-e különbség közöttük? (Nincs.) Mivel egyenlő rangúak, ezért egymás *mellé* helyeztük, *egymás mellé rendeltük* őket. (Többen: Mellérendelt mondatok.) Ugy van. A kapcsolatos mondatokat egyszerű rajzzal is lehet könnyen érthetővé tenni. Rajzoljunk egymás mellé két téglalapot! [Táblai rajz, füzetrajz.] Mit ábrázol a két téglalap? (A két mondatot.) Kapcsoljuk össze a két téglalapot! Hogyan kapcsoltuk össze a mondatokat? (Kötőszókkal és kötőszók nélkül is.) Helyesírási tanulság? (A kapcsolatos mondat egyes tagjait vesszővel választjuk el egymástól.) Mik már most a kapcsolatos mondatok? (Oly összetett mondatok, melyeknek tagjai rokonjelentésű főmondatok.) Mivé teszük beszédünket? (Folyékonyt.) Melyek a kapcsolatos mondat kötőszavai? (*S. és, is-is, se-se, sőt.*) Ezeket még néhányal ki kell egészíteni, mégpedig: *meg, is, sem, se, szintén, mind-mind, nemcsak — hanem ... is.* [Helyes sorrendben a táblára, meg a füzetbe kerül.]

3. Példamondatok gyűjtése.

Mondjatok kapcsolatos mondatokat a különféle kötőszók alkalmazásával! [A jelentkező tanulók szerepelnek. A hibás példákra a tanulók mutatnak rá, s ezzel az ismeret biztossá és tudatossá lesz. A dolgozatjavítási órák tanulságainak felújításával kiemeljük az *úgy ... mint* szerkezet helytelen voltát.]

V. Összefoglalás.

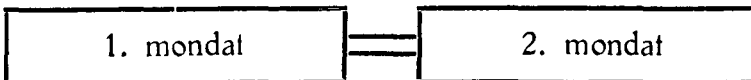
[Az összefoglalást röviden egy tanuló végzi a táblai jegyzet alapján. A tábla képe a következő:]

A kapcsolatos mondatok.

Az ősz.

Ősszel gyakran esik az eső. Az idő hűvös. A falevelek megsárgulnak. Később lehullanak. A gólya nincs már itt. A fecske sincs itt. Ősz vége felé a mező kihalt. Az erdő csendes. Melegebb ruhát öltünk magunkra. Néha fűteni kell.

Ősszel gyakran esik az eső, az idő hűvös. A falevelek megsárgulnak, s (és) később lehullanak. Se a gólya nincs már itt, se a fecske. Ősz vége felé a mező is kihalt, az erdő is csendes. Melegebb ruhát öltünk magunkra, sőt néha fűteni kell.

Kötőszók: s, és, meg is, sem, se, szintén, sőt; is-is, mind-
mind, se-se, nemcsak — hanem . . . is.

VI. Házi írásbeli feladat.

Legkedvesebb háziállatom.

Szántó Lőrinc.

Hogyan tanítjuk a német írást és olvasást a cselekedtető nyelvtanítás szellemében.

A Cselekvés Iskolája III. évfolyamának 1—2. számában beszámoltam arról a munkáról, melyet a német nyelv tanításának kezdő fokán végzünk. Ráműtattam ennek a munkának alapvető fontosságára, mely helyesen vezetve, mintegy csirájában magában foglalja a nyelvtanítás minden nevezetes mozzanatát: beszédet, kérdést, feleletet, helyes kiejtést, jó hangsúlyozást, sőt még nyelvtani elemeket is. Minden benne van ebben a kezdő munkában, csak három dolog hiányzik belőle: a könyv, az írás és olvasás. Hét-nyolc hétig folyt a munka könyv, írás és olvasás nélkül, de annál több beszéddel, taglejtéssel és a Gouin-módszer okszerű alkalmazásával.

Ilyenkor, november első felében, azután nevezetes fordulóponthoz ér a munkánk; a sok közvetlen beszéd után végre áttérhetünk a könyvre, s ezzel az írás- és olvasás megtanulására. Évek hosszú sora óta tapasztalom, hogy ez a többhetes csupa-beszéd előkurzus oly pompásan készíti elő és érleli meg a könyv használatát, hogy a gyerekek szinte ráéreztek már az olvasásra-írásra.

Az alábbiakban leírom, miképpen történik ez az áttérés a könyvre, miképpen támaszkodhatunk a tanulók előismeretére, s miképpen vonhatjuk be őket cselekvőleg az olvasás és írás megtanulásába.

Az előfeltétel az, hogy a könyv első leckéit, mint beszédanyagot, már tökéletesen megtanulták legyen a gyermekek, mert hiszen ezekhez a gyakorlatokhoz kell kötnünk az első olvasási- és írási kísérleteket.

A nevezetes óra ilyenféleképpen folyik le:

I. Előkészítés. A múlt órán átismételtük azokat a beszélgetéseket, amiket eddig az év elejétől kezdve megtanultunk. Azt hiszem, mindenkit örömmel töltött el az a tudat, hogy ime, alig pár hét alatt mennyi mindent tud már németül elmondani. Fülünk már hozzászózott a német szóhoz, nyelvünk is beletört már valamennyire a német kiejtésbe. Hát most kapcsoljuk be